

RESUMÉ

Dans la collection d'art „Serafina et Gheorghe Răut“ il y a deux travaux cartographiques originaux. Le premier c'est la carte de la Transylvanie éditée par Ioannes Sambucus en 1566 à Vienne (fig. no. 1), et l'autre s'intitule „la Romanie qui s'appelait autrefois la Thrace“ („Romania quae olim Thracia dicta“), signée par Jacopo Costaldo et publiée en 1584 (couverture IV).

L'auteur de l'article met en évidence les informations d'ordre géographique et historique inédits, en cherchant à démontrer que les principales sources d'information pour les Pays Romains datent du commencement du XVI-ème siècle, c'est à dire du temps d'Étienne le Grand, voïvode de Moldavie.

PRECIS

In the art collection „Serafina and Gheorghe Răut“ two original cartography works are included. The first one represents the map of Transylvania published in 1566 by Ioannes Sambucus in Vienna (fig. 1) and the second one represents the map of „Romania that was formerly called Thrace“ („Romania quae olim Thracia dicta“) signed by Jacopo Costaldo and published in 1584 (cover IV).

The authoress points out the unpublished geographical and historical information trying to demonstrate that the main sources of information for the Romanian Principalities go back to the beginning of the 16th century in the reign of Steven the Great.

150 de ani de la înființarea Academiei Mihăilene din Iași

DUMITRU IVĂNESCU

Oraș care se bucură de o reputație ce greu poate fi egalată la noi, Iași, centru al culturii naționale, a intrat în conștiința posterității mai ales prin remarcabilele sale realizări spirituale. Menționat documentar la începutul secolului al XV-lea, orașul impresionează prin monumentele sale arhitectonice de artă medievală, creație a nenumărate generații de artiști, vestit prin activitatea mitropolitului Varlaam, a cronicarilor Costin, Milescu, Ureche și Neculce, și amintind de opera domnitorului savant D. Cantemir, Iași au devenit, cu timpul, una dintre citadelele gândirii românești puse în slujba marilor probleme ce priveau existența neamului. Deschiderea cursului de ingineri hotarnici în 1813, organizarea „Societății de medici și naturaliști“ în 1833, căreia știința românească și spiritul științific îi datorează atât de mult, înființarea Academiei Mihăilene în 1835 sînt alte coordonate în procesul evolutiv al orașului Iași și al națiunii române. Istoriografia, literatura, teatrul, presa, arta au cunoscut în Iași, la mijlocul secolului al XIX-lea, o înflorire fără precedent prin creațiile originale ale lui Gh. Asachi, C. Conachi, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. Negruzzi, A. Russo și C. Negri. Apariția ziarelor și revistelor „Albina românească“ (1829), „Dacia literară“ (1840), „Propășirea“ (1844), „Steaua Dunării“ (1855), „România literară“ (1855) a creat o puternică efervescență în viața spirituală a românilor și a pregătit terenul evenimentelor importante prin

care urma să treacă societatea românească: revoluția de la 1848 și Unirea din 1859 a Moldovei cu Muntenia.

„Universitatea din Iași nu este o apariție spontană, un rod al momentului, nici un act singular, lipsit de ascendență”¹, afirmă cu temei cei care s-au ocupat de istoricul primei instituții românești de învățămînt superior. Și e firesc să fie așa dacă avem în vedere că învățămîntul în general și cel superior în special au o mai bogată tradiție în Moldova și că el nu ia naștere la 1860.

La început, cu secole în urmă, școala, ca peste tot în lume, s-a aflat sub patronajul bisericii. Aici se pregăteau mai ales slujitorii acesteia, dar alături de ei și diecii și pisarii necesari cancelariilor domnești, cei care ne-au lăsat frumoasele manuscrise împodobite cu delicate miniaturi. În secolul al XVI-lea, cînd alături de marea boierime au început să aibă un cuvînt mai greu de spus și alte pături sociale, mica nobilime și orașenii, cînd tot mai multă lume a început să aibă acces la învățătură, s-a simțit nevoia înlocuirii limbii slave — folosită doar în activitatea de cancelarie, deci într-un cerc restrîns, apanajul unei minorități — din administrație și din practica religioasă. În același timp, tinerii care doreau să-și perfecționeze studiile plecau să învețe la universitățile din Cracovia, Praga, Viena etc. Inetul cu inetul, la început cu mai multă greutate, limba slavă este înlocuită cu cea română; la mijlocul secolului al XVI-lea atît cărțile bisericești, cît și cele populare, actele de proprietate și celelalte texte se vor scrie în limba vorbită din totdeauna de popor, în limba română.

Domniile lui Alexandru Lăpușeanu și Despot Vodă prezintă un interes special pentru modul în care a evoluat școala în Moldova. Primul a înființat o școală confesională la care studiau atît elevi români cît și străini, ea pregătind preoți nu numai pentru Moldova, ci și pentru Galiția și Ucraina. Aici se învățau, printre altele, limbile latină, greacă și slavă, iar cei care doreau o pregătire superioară plecau la colegiile poloneze de la Bar, Camenița și Liov. Despot este ctitorul Școlii latine de la Cotnari, despre care unii cercetători au afirmat că ar fi prima instituție de învățămînt superior din Moldova². Organizată pentru a servi speranțelor ambițioase ale ctitorului, în Școala de la Cotnari au activat nume de prestigiu în cultura europeană a timpului, și anume poetul-învățat Sommer, teologul Gaspar Peucer, matematicianul Ioachim Rhaeticus, elev al lui Copernic. Alături de acest colegiu, Despot dorea să mai așeze o „Academie”, adică, în spiritul timpului, o adunare de cărturari cu preocupări savante, și o bibliotecă plină cu cele mai de valoare opere, dar, din nefericire, moartea domnitorului n-a mai făcut cu puțință punerea în practică a proiectului.

Dezvoltarea tiparului în secolul al XVII-lea facilitează răspîndirea scrisului în limba română. Lucrul acesta coincide și cu acțiunea umanistă a cărturarilor Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Milescu și Dimitrie Cantemir, demni reprezentanți ai tendinței de afirmare a valorilor naționale în context european, de integrare a operelor spiritualității românești în cultura continentului. Cronicari ai timpului lor, în egală măsură istorici și literați, ei au dat o explicație științifică ideilor de latinitate, de continuitate pe pămîntul Daciei, de origine comună și de unitate.

Prima școală cu profil superior din Moldova poate fi considerată *Academia domnească*³ de la Iași, întemeiată de voievodul Vasile Lupu. Ea se aseamănă cu aceea ctitorită în Muntenia de Matei Basarab și, în fapt, urmărea același scop:

¹ Aurel Loghin, Maria Platon, Gh. Platon, *Universitatea „Al. I. Cuza” Iași*, București, 1971, p. 42—43.

² Șt. Birsănescu, *Schola latină de la Cotnari*, București, 1957, p. 23.

³ Constantin I. Andreescu, *De la Academia Mihăileană la Liceul Național*, Iași, 1936, p. 7.

de a promova un învățămînt propriu școlilor ortodoxe de la Constantinopol, Kiev și celor din Polonia, în acest fel explicîndu-se și faptul că pe lângă limba română se învățau latina și greaca, alături de alte discipline ca retorica, filosofia și poetica. Cunoștințele de limbă latină ale celor care treceau prin această școală erau destul de bogate, astfel încît faptul în sine atrage atenția călătorilor străini ce trec prin Moldova, ca în cazul catolicului Baksic. Închisă în urma intervențiilor turcești și tătărăști în Moldova, ca efect al răscoalelor antiotomane din anii 1658—1661, Academia domnească din Iași își reia activitatea în timpul domniei lui Gh. Duca, dar de această dată sub denumirea de *grecească*, după ponderea pe care o aveau acum profesorii greci. În timpul lui Duca, dar și mai tîrziu, au predat la Academia domnească cărturarii Nicolae Kerameos, Th. Trapezuntios, Paisie Ligaridis, Alexandru Helladius, Ieremia Cacavela și Andrei Licinus. Nume cunoscute printre cărturarii timpului lor, profesorii greci erau, datorită studiilor făcute mai cu seamă în Italia, buni cunoscători ai limbii latine. Totodată Gh. Duca, cu sprijinul patriarhului Ierusalimului, a înființat la Iași și două tipografii, cu litere grecești și chirilice, una la Cetățuia iar alta la Sf. Sava.

Dezorganizată din nou din cauza situației critice existente în Moldova la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, cît și a instabilității politice provocate de domniile fanariote, Academia domnească își reîncepe activitatea la mijlocul anului 1714, datorită domnitorului Nicolae Mavrocordat, recăpătînd și vechea denumire de *domnească*. Pînă la 1764, cînd se încheie prima fază a existenței sale, la Academie domnea orientarea teologică, instrucția propriuzisă folosind metodele specifice epocii feudale. Se predă în patru limbi: elina, greaca modernă, slavona și româna, fiecare curs avînd propriul său profesor, cu programa lui independentă. Mai tîrziu, datorită măsurilor întreprinse de Gr. Ghica, Constantin Mavrocordat și Ioan Teodor Calimah, școala domnească din Iași și-a perfecționat mai mult programele de studiu, iar conținutul învățămîntului a evoluat simțitor. În timpul lui Gr. Ghica și cu sprijinul patriarhului Hrisant Notara, Academia domnească capătă un nou sediu, cel vechi fiind distrus de un incendiu, iar cele patru forme de predare amintite mai înainte, perfecționate acum, au aspectul unui învățămînt mediu. Constantin Mavrocordat, la 1741, pe lângă introducerea unor materii noi de studiu, ca limbile latină și arabă, înlesnește accesul la învățămînt și pentru categoriile sociale mai modeste. Cîțiva ani după aceea, în 1747, Grigore Ghica, într-un hrisov al său prin care definea școala drept o „fîntînă din care se adapă obștescul norod“⁴, hotărăște înființarea a trei școli domnești pe lângă cele trei episcopii din Moldova. Iar la mijlocul secolului al XVIII-lea, mai precis la 1757, cînd la Academia domnească din Iași au început să fie ținute cursuri de filosofie de un grad superior, cu un pronunțat caracter iluminist, putem afirma că nu sîntem departe de ziua cînd vom avea de-a face cu învățămîntul superior în adevăratul înțeles al cuvîntului.

Un alt document ce evidențiază modul în care învățămîntul public și particular iau amploare în Moldova este hrisovul lui Ioan Teodor Calimah. Pe lângă faptul că stabilea noi forme organizatorice, actul emis din cancelaria lui Calimah demonstra orientarea iluministă a învățămîntului și preocupările care existau în pofcă pentru latura lui practică. Direcțiile întrezărite aici pentru școală, despre care se spune că reprezintă „cuibul înțelepciunilor, grădina iscusitelor meșteșuguri, zvorul învățăturilor“⁵, vor fi accentuate în cea de a doua fază a Academiei dom-

⁴ Th. Codrescu, *Uricaru*, vol. I, p. 62; V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 800—1864*, vol. I, p. 18—19; A. D. Xenopol și C. Erbiceanu, *Serbarea școlară de la Iași, cu ocazia împlinirii a cincizeci de ani de la înființarea învățămîntului superior în Moldova*, Iași, 1885, p. 185.

⁵ V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 25; Th. Codrescu, *op. cit.*, p. 67.

nești care se încheie odată cu deschiderea în 1813 a cursului de ingineri hotarnici condus de Gh. Asachi.

La finele secolului al XVIII-lea și începutul celui de la XIX-lea Țările Române trec prin importante transformări economice, sociale și politice. Apariția noii clase, burghezia, impune modificări și în suprastructura societății, vechile mentalități anacronice sînt înlocuite de concepții noi, cu profund caracter laic. O ideologie națională, proprie națiunii române ajunse în epoca modernă, nu se putea forma fără o școală cu o concepție nouă, iluministă, școală ce trebuia folosită ca cea mai nimerită forță în lupta de afirmare și emancipare socială și națională. Tot mai multe spirite din epocă cer ca școala să aibă un caracter realist și științific, în programa de învățămînt a Academiei din Iași o greutate tot mai mare avînd obiecte ca aritmetica, algebra, trigonometria și fizica. Un act cu importante implicații pentru organizarea învățămîntului pe baze mult mai practice și mai apropiate de nevoile societății este anaforaua înaintată lui Gr. A. Ghica la 1792 prin care se cerea amplificarea studiului științelor pozitive. Efectul acestei intervenții s-a materializat în 1803 cînd școala domnească din Iași este transformată în *Academie de filozofie și științe*, instituție în care au predat personalități remarcabile ale vremii, cu studii făcute la universitățile Europei, cum erau, E. Vulgaris, Daniel Philipiide, D. Gobdelas.

Etapa a treia și ultima a Academiei ieșene este marcată de deschiderea cursului de ingineri hotarnici de către Gh. Asachi, ctitorul învățămîntului modern în Moldova⁶. Importanța acestui curs, predat în anii 1813—1818, este multiplă; limba folosită era cea română, se realiza trecerea spre învățămîntul superior în limba națională, iar științele aplicative aveau ponderea determinantă. De altfel, hrisovul din 1813 stabilește ca Academia din Iași să se numească *Învățămîntul superior al științelor*. Seminarul de la Socola, înființat la 1803 prin rîvna cărturarului Veniamin Costache, școală în care un important rol l-au avut profesorii din Transilvania, și cursul de ingineri al lui Gh. Asachi au impus limba română în învățămîntul din Moldova, o victorie importantă consfințită de celelalte instituții școlare ce au premers primei universități românești.

O atenție specială a acordat învățămîntului domnitorul Ioniță Sandu Sturza. În ianuarie 1828 el a deschis la Trei Ierarhi școala care, în amintirea lui Vasile Lupu, a purtat numele de *Gimnaziu Vasilian* sau *Institutul național*⁷. Organizat în trei trepte — elementar, normal și gimnazial — învățămîntul la această școală a fost asigurat de oameni cu o binemeritată reputație, ca moldoveanul Gh. Săulescu, transilvăneanul Christian Flechtenmacher, care preda cursul de știința legilor, devenit apoi, în 1831, *Dreptul civil al românilor*, sau austriacul Iosif Adler, profesor la cursul de pictură. Pînă la apariția Academiei Mihăilene, Gimnaziul Vasilian rămîne cea mai importantă școală din Moldova. În afara cursurilor obișnuite, ordinare, se susțineau și „lecții extraordinare” de limbi străine: rusa, franceza, germana și elina. Absolvenții acestei școli puteau urma studii superioare în Franța, Anglia sau Germania, diplomele obținute la Gimnaziul Vasilian fiind corespunzătoare școlilor de profil asemănător din Apus.

Dorința de a avea un învățămînt superior a fost exprimată atît în actele domniei lui Ioniță Sandu Sturza, cît și în paragrafele Regulamentului Organic. Înființarea Academiei Mihăilene la 1835, instituție care, pe lîngă cursurile obișnuite avea și profil de studii speciale înalte, a creat condițiile necesare apariției învățămîntului universitar. Organizată din dispoziția domnitorului Mihail Sturza cu scopul de a preda în limba națională învățăturile „potrivit cu gradul luminat Europei”⁸, Academia Mihăileneană a adus servicii însemnate societății românești și

⁶ Gh. Asachi, *Chestia învățaturii publice în Principatul Moldovei*, Iași, 1858 p. 10—11.

⁷ Th. Codrescu, *op. cit.*, vol. III, p. 30—33.

evoluției ei, într-o perioadă ce a premers revoluția de la 1848. Conform prevederilor Regulamentului școlar din 1835, cursurile academice erau susținute în cadrul a trei facultăți: filosofică, juridică și teologică, la care se mai adăugau două cursuri speciale, de geometrie practică și de economie. Facultatea de Filosofie avea statutul unei școli de cultură generală, după terminarea celor doi ani de studii fiind posibil a se începe cursurile speciale cu caracter academic. Învățământ superior, de care Academia Mihăileană nu ducea lipsă, putem numi cursurile ce aveau loc la Facultatea Juridică, audiate de elevii ce absolviseră cursul de filosofie și cursul de inginerie practică, împărțit pe trei ani de studii, care pregătea inginerii. Regulamentul școlar din 1838 extindea aria învățăturilor înalte și prin aceea că preconiza înființarea unui Institut Agronomic. Necesitățile reclamate de realitatea românească au impus Academiei Mihăilene să acorde o mai mare atenție formelor superioare de pregătire, motiv pentru care așa-zisele cursuri înalte, cursuri de inginerie sau cursuri extraordinare, au fost încadrate în anii de studii ai facultăților.

Academia din Iași a fost instituția ce a strâns în jurul ei, în deceniile patru și cinci ale secolului al XIX-lea, cele mai valoroase personalități ale spiritualității românești. Ele au transformat Academia într-o tribună a națiunii pentru a milita în favoarea ideilor de libertate, unitate și independență. Aici a predat dr. A. Cihac cursul său de istorie naturală, I. Ionescu de la Brad cursul de agronomie, Ion Ghica unul de geografie și mineralogie, mai târziu și un curs de economie politică în cadrul Facultății Juridice. Cu mare strălucire și-a desfășurat activitatea la Academia Mihăileană bănățeanul Eftimie Murgu, organizatorul învățământului filosofic în Moldova, și Damaschin Bojincă, un distins cărturar și patriot, titularul unor cursuri în cadrul Facultății de Drept. Nu-l putem uita îndeosebi pe Mihail Kogălniceanu care, aici, la Academia Mihăileană, a ținut celebrul său *Cuvînt de deschidere a cursului de istorie națională*. Tot în cadrul Academiei Mihăilene au funcționat ca profesori și P. Suciuc, Șt. Micu, Teodor Veisa, Șt. Emilian și Gh. Apostoleanu.

Tendințelor de afirmare națională manifestate de la catedra Academiei Mihăilene, care pregăteau opinia publică românească pentru înlăturarea racilelor de care suferea societatea contemporană, Mihail Sturza și regimul său le-a ripostat prin scoaterea limbii române din Academie și introducerea limbii franceze. Măsura, care fusese preconizată și mai înainte, încă din 1836, cînd comitetul academic răspundea că „nația și graiul ei național fiind identice, îngrijirea de cultivarea lui este îngrijirea de cultivarea nației”, a fost pusă în aplicare în 1847.

Revoluția de la 1848, în programul ei, printre alte cerințe, prevedea pentru Moldova crearea unei Universități, a unei școli normale și a unei școli de meserii în Iași, precum și înființarea unei școli de navigație la Galați. Gr. Al. Ghica, noul domnitor al Moldovei, membru al Comitetului revoluționar de la Iași și luptător pentru unire, prin Așezămintul de la 1 ianuarie 1851 a dat ființă ideilor preconizate de revoluționari la 1848. Conform acestui așezămint învățăturile înalte urmau să se predea în patru facultăți: de filosofie, juridică, teologică și medicală. Facultatea de Filosofie era împărțită în două secții, una de filosofie propriu-zisă, cealaltă pentru științele matematice și fizice. Cu toate greutățile interne și externe provocate de conflagrația Crimeii — la 24 februarie 1856 se deschid cursurile Facultății de Drept, care exista formal încă de la 6 octombrie 1855. Cursurile Facultății de Filosofie nu au putut începe decît în 1857. Dar învățământul superior

⁸ Arh. St. Iași, fond Secretariatul de Stat al Moldovei, dosar 329, f. 126; V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 227.

⁹ Arh. St. București, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Moldova, dosar 336/1836, f. 9; V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 324.

românesc va ieși biruitor prin înființarea la Iași, în 1860, a *Universității*, operă a lui Al. Cuza și a apropiatului său colaborator M. Kogălniceanu.

1
1834 septembrie 16, Iași. Sfatul administrativ al Moldovei comunică domnitorului Mihail Sturza că aprobă propunerea Epitropiei Școalelor de a cumpăra casa spătarului Petrache Cazimir pentru viitoarea Academie.

Prea înălțate doamne,

Sfatul luînd în chibzuire anaforaua către Înălțimea Voastră din partea Epitropiei Școalelor Publice cu nr. 27, cuprinzătoare de a se cumpăra casa răposatului spătar Petrache Cazimir pentru așezarea Academiei și înființarea Institutului creșterii unui număr de fii ai dregătorilor statului, găsește întru tot nimerită această închuire a Epitropiei atît în privirea temeinicii zidiri de acum cit și în privirea îndeminărilor ce înfățișează poziția acestui loc în întinderea unui așezămint așa de prețios și neapărat fiilor Patriei. Și dar supunînd a sa unită socotință de a să cumpăra pomenita casă pentru trebuința sus arătată, nu lipsește totodată a vă înfățișa și nevoia de a se găsi altă casă pentru mutarea cancelariilor departamentelor administrative, drept aceea el vă roagă, plecat ca să binevoiți a-l împuternici de a se îngriji mai înainte întru aceasta spre a se putea mai de cu vreme a se face cuviincioasele dispoziții.

Mădulele Sfatului Administrativ a înălțimei voastre plecate slugi
C. Conachi logofăt, Teodor Balș, vel vistiernic, N. Suțul

Nr. 618
1834 septembrie 16

Rezoluție

Propunerea epitropului șolilor încuviințindu-să de Sfat să întărește spre cumpărarea acelei casă. Deci Postelnicia va face cunoscut acelei Epitropii ca intrînd în alcătuire să împărtășască Sfatului știință spre săvîrșirea și întărirea acelei cumpărături. În 20 septemvrie 1834.

M<Ihai Sturza voievod>

Arh. St. Iași, fond Secretariatul de stat al Moldovei, dosar 329/1834—1859, f. 2.

2

1835 iunie 6, Iași. Cuvîntare ținută de domnitorul Mihail Sturza cu prilejul inaugurării Academiei Mihăilene din Iași.

Domnilor,

Bucuria care simțim astăzi la prilejul inaugurării Academiei de învățatură este cu atît mai mare, în cit vedem plinindu-se acea mai vie dorință de care sintem însuflețiți, bine știind că singurul mijloc al fericirii prea iubitei noastre patrii este o dreaptă luminare a fiilor ei.

Omul după a sa de la dumnezeu plăsmuire este locuitor a două lumi, aceea materială și aceea intelectuală. El este merit a vieții și a făptui în amîndouă. Educația îl poate informa ca să îplinească cu vrednicie a sa îndoită chemare.

Drept aceea, la anul 1814, îndată ce ni s-au încredințat Epitropia școalelor, cugetarea noastră a ținut asupra mijloacelor de a întemeia o sistemă de învățatură publică înlesnitoare, potrivit cu gradul luminatelor Europe și cu trebuința acestei țări.

Metodul de a pardosi învățăturile în limba națională cu ajutorul celor clasice, prin care în epoca cea nouă foarte au sporit luminare în lume, s-au încuviințat și de Epitropie, trecînd sub tăcere împiedicările care pe această sistemă au împotrivit-o în acel period și năvălirea năpraznicilor întîmplări care au precurmat cursul învățăturilor pînă la întoarcerea din emigrație, sosim la epoca cirmuirii vremelnicești sub a căruia mîntuitoare înriuire, împreună cu prea sfîntul mitropolit, sin epitropul d-lui vornic Costache Mavrocordat și referendarul aga Gh. Asachi am aflat îndeminare întru aplicarea acestei sisteme în școalele Moldovei și după trecerea a

7 ani de la deschiderea gimnaziei s-au văzut ostenele noastre incununate de dorita ispravă.

Ajungînd tinerimea scolastică la grad de a putea învăța științele filozofice, noi, în urmarea organicescului reglement, am poruncit a se înființa Academia.

Epitropia ne-au supus reglementul special al ramurilor de învățatură și după cercetare, aflîndu-l potrivit cu dorința noastră și cu trebuința de față, noi am dat acestui act legiuita putere întărîndu-l cu domnescul nostru hrisov, spre a fi de povață. Binecuvîntarea care de la dumnezeu a chemat astăzi prea sfîntul mitropolit asupra acestui așezămînt, stăruințele noastre de a-l ocroti și a-i spori mijloacele, a Epitropiei îngrijire de a-l ocîrmi după întocmitile legiuiri, sîrguință profesorilor a fi următori îndatoririlor și a tinerimii rivnă de a se înzestra cu felurite și folositoare științe, vor dezveli noi mijloace intelectuale, vor spori industria și vor revărsa asupra patriei noi izvoare de fericire, care dorite rezultaturi vor să fie cea mai dulce mîngîiere și mulțămîită.

„Albina românească“, nr. 48, din 20 iunie 1835.

1840 noiembrie 8, Iași. Hrisovul domnitorului Mihail Sturdza, dat cu prilejul sărbătorii a cinci ani de la înființarea Academiei Mihăilene, privind organizarea învățămîntului în Moldova.

Cu mila lui dumnezeu, noi Mihail Grigore Sturza, voievod, domn al țării Moldovei.

Omul este cetățean a două lumi, a pămîntului și a cerului, a sale însușiri avînd a ținti către împlinirea acestui scopos îndoit; în vechime părinții povățuiau pre fii lor spre a-i înzestra cu învățăturile trebuitoare, iar mai în urmă ocîrmuirile au așezat școli publice pentru tinerime, precum și unii din procatohii noștri s-au fost îngrijit pentru asemenea așezămînte plăcute lui dumnezeu.

Cercarea multor veacuri au vădit pe acei oameni mai fericiti, care au cîștigat și au practisit cu sfîntenie învățăturile dumnezeestii religii și felurite cunoștinți traiului folositoare; de aceste prințipii povățuindu-ne noi, încă fiind sim-epitrop al școalelor nu am pregetat a pregăti viitorimea școalelor în patrie, introducînd în ele limba națională ca un organ mai lesnicios a răspîndirii cunoștințelor elementare și pozitive, aplicînd aceștea către industrie, arte și meșteșuguri.

Cu introducerea legiunii organice s-au adaos și pe la ținuturi asemenea școli, iar în capitalie pe lîngă Școala Vasiliană s-a întemeiat un colegiu pentru învățatura științelor umanoare și a limbilor clasice, precum și din moderne a celor mai politicite, după propunerea Epitropiei Școalelor, încredințîndu-ne că propășirea tinerimii cere o întindere mai mare a învățăturilor, cu ajutorul proneii luminătoare lumii, la anul 1835, am urzit Academia, pentru a cărei povățuire am întărit și un înadins reglement, înzestrînd această a noastră Academie cu cabinet de instrumente matematice, fizice, chimice, agronomice și cu o publică bibliotecă. Apoi, pentru introducerea și întemeierea cunoștințelor aplicate s-au mai subordonat Academiei alte ramuri speciale, încît învățatura publică în Moldova se compune astăzi din:

1. Școli începătoare în capitalie și la ținuturi;
2. Din colegiu din Iași;
3. Din Academia cu trei facultăți: filozofie, legi și teologie, ce este orînduită a se învăța la Seminarul Veniamin. Iar pentru cunoștințele speciale, care vor deschide tinerimii o carieră folositoare s-au urzit:
 - a) Școala ingineriei civile;
 - b) Școala de zugrăvitură;
 - c) Școala pentru învățatura fetelor, în cunoștința elementară și în lucrul de mină;
 - d) Institutul de arte și meșteșuguri, îngrijindu-se a înființa în viitorime și acel de Agronomie, țîntitor a povățui lucrarea pămîntului ce este izvorul înauțimii țării.

Afară de acestea la Școala Vasiliană și Academie se țin în două instituturi deosebite, cu cheltuiiala statului, însemnător număr de tineri, parte fii ai dregătorilor statului, parte orfanii și de părinți scăpătați. Pentru organizarea și încăperea acestor deosebite ramuri, afară de zidirile și averile cuvenite școalelor după documenturi și rostirea cap. IX, art. 419 din Regulamentul Organic, noi am adaos prin cumpărare din venitul școalelor din capitalie: a) palatul Academiei; b) Institutul pentru

creșterea tinerilor ; c) casa Școalei pentru învățatura fetelor ; d) și a Școalei de arte și meșteșuguri, din nou zidite în cuprinsul îngrăditurii acestei din urmă, care acestea toate le întărim în veșnică proprietate, a școalelor după documentele și hotărnicile fieștecăreia din casele sus numite. Asemenea pentru întimpinarea cheltuielilor la ținerea și îmbunătățirea a tot ramului de învățatură, pe temeiul celor mai sus zise și după rostirea așezământului special, se vor întrebuița cu cea mai mare scumpătate veniturile ce sînt rînduite prin regulamentul organic cap. III, secția II, art. 74 & XII și cap. IX, art. 423, puind îndatorire asupra epitropiei de astăzi, și acei după vreme, nu numai a păstra și a întrebuița cu folos aceste venituri ci și a să îngriji cu a lor sporire întru întimpinarea cheltuielilor ce va cere, îmbunătățirea propășitoare a ramului de publică învățatură în patrie.

Orînduind în acest chip organizația și ținerea școalelor publice, poruncim a se păzi cu sfinținea în veci toate legiuirile, pronomiile hărăzite acestor așezămînturi, tagmei profesorilor și a școalelor, și poftim pe urmașii domniei mele a le păzi și a le spori în cît prin putință, iar compatrioților noștri le punem îndatorire a fi cu rivnă în privința acestui așezămînt din care se vor secera unei trainice fericiri pe pămînt și a mîntuirii sufletului.

Scrisu-s-au în rezidenția noastră Eșii, în ziua aniversală a sfinților arhangheli, 8 noiembrie, o mie opt sute patruzeci de la domnul Hristos, în al șaptelea an al domniei noastre.

Arh. St Iași, fond Secretariatul de Stat al Moldovei, dosar 329/1834—1859, f. 19—19 v. Copie.

4

1843, decembrie 30, Iași. Epitropia Învățăturilor Publice din Moldova, informează Secretariatul de Stat al Moldovei asupra situației învățămîntului : despre cursul de istorie națională, ținut de M. Kogălniceanu și înființarea catedrei de economie politică condusă de I. Ghica, de la Academia Mihăileană, întocmirea și traducerea de manuale, predarea în limba română etc.

Epitropia Învățăturilor Publice
în Principatul Moldovei
Nr. 787, luna decembrie 30, anul
1843, Iași

Cînsitutului Secretariat de Stat

Potrivit cererii acelu cînsit Secretariat de Stat de a-i da o știință de stare și regularea învățăturilor publice Epitropia are cînsite a-i împărtăși următoarele adăugiri și îmbunătățiri ce s-au făcut de la începutul anului școlastic următor

1. Învățatura religioasă a tinerimii fiind mai de cuviință a se încredința îngrijirii clerosului, începutu s-au făcut cu Capitalia și cu Tîrgul Pietrii, unde s-au rînduit catiheți din clericii acei mai vrednici ai Seminariei, care au săvîrșit învățăturile lor avînd zisa rînduială, potrivit dorinței prea înălțatului domn a se introduce pe rînd în toate școlile Principatului.

2. Pentru învățatura istoriei s-au primit sistema care se întrebuițează și în alte mai multe gimnazii ale Prusiei.

3. În clasul al II-lea de filozofie s-au așezat un curs progmatic de Istorie Națională și aceasta o sîntem datori zelului d. maior M. Kogălniceanu, carele însuș au cerut a se însărcina cu acest curs fără niciun fel de remunerație.

4. În învățăturile gradului al III-lea s-au așezat o catedră de Economie Politică, asemeni s-au adaos la învățatura legilor un al 3-lea an în care se pardosește Dreptul civil român și acel al Moldovei, și pe ascultătorii în acest clas înălțimea se după mijlocirea Epitropiei, au binevoit a încuviința să se rînduiescă pe la osebitel instanții judecătorești, pentru ca odată cu teoria să dobîndească și practică.

5. Ca să nu suferim lipsă de autori, atît în partea literară cît și în părțile științifice, s-au hotărît ca fieștecare elev să învețe una din limbile germană sau franceză după voință, însă aceea odată aleasă să fie obligat a o urma în toată vremea cît va petrece în colegiu, ca săvîrșind învățăturile colegiale să cunoască bine și acea limbă.

Potrivit rostirii art. din reglementul organic *toate științele se învață în limba românească*, pentru care s-au și pus însărcinare asupra profesorilor respectivi a deosebitelor clasuri de a alcătui și a traduce din cei mai buni autori în limba românească materiile ce alcătuiesc obiectul predării lor. Spre acest sfârșit s-au însemnat în bugetul Casei Școalelor o sumă de bani ca să se înlesnească tipărirea cărților neapărate și de trebuință.

6. Atît Biblioteca publică a Academiei cit și cabinetul de fizică, chimie și inginerie prin cumpărarea de noi cărți și instrumente s-au mai învătuit în acest an.

După dănuirea ce au făcut învățăturilor publice răposatul comis T. Codreanu, a moșiei sale Văleni și Sirca cu cotunurile ei, Epitropia au plătit datoriile răposatului de 17.966 lei, 110 bani și au trecut acea moșie în proprietatea școalelor cu un venit anual de 8850 lei precum s-au găsit contractuite.

7. Pe lângă proprietățile ce Casa Școalelor are pe la unele din ținuturi, de asemenea și la poliția Tecuci s-au săvîrșit în toamna aceasta zidirea unei case de școală, după planul dat de Epitropie, pe un loc îndestul de mare și bine îngrădit, încît acum se și țin prelecțiile în această școală.

8. Precum în colegiile Germaniei limba elină s-au făcut obligată, ca și limba latină, iar nu facultativ precum au fost pînă acum.

9. Numărul total al elevilor din Moldova este de 1693, din care 120 sînt interni și se țin în instituturile Academiei și Vasilian pe cheltuiala statului, precum și 10 tinere, care se cresc la Institutul de fete cu aseminea rînduială și pentru ca să se poată mări și clasele colegiale, Epitropia se îndeletnicește cu întocmirea a trei școli primare în capitalie, adică în Tătarași, Tîrgușor și Păcurari. Aceste școli se vor deschide îndată după sărbătorile Sf. paști. Asemenea se silește cu așezarea și întemeierea a celor mai bune și putiincioase, după împrejurări rînduială și disciplină, atît în privirea morală și științifică cit și materială; iar despre distribuția elevilor a deosebitelor clase, a obiectelor ce se predosesc și a profesorilor rînduiți, cinstitul Secretariat se va lămuri din tabelele aice alăturate. În sfîrșit Epitropia au întors osăbită luare aminte și asupra școlii mult înșămătoare de măestrie, căria i-au dat o nouă organizație după care nădăduiește că va ajunge la țalul înființării ei.

N. Suțu, A. Balș
secretar, Căliman

Arh. St. Iași, fond Secretariatul de Stat al Moldovei, dosar 329/1834—1859, f. 48—49 Original.

5

1844 aprilie 7, Iași. Mihail Kogălniceanu comunică Epitropiei Învățăturilor Publice motivul pentru care întreprinde cursul de istorie națională: necesitatea unor investigații în arhive și biblioteci pentru o mai bună cunoaștere a trecutului istoric.

Cinstitei Epitropii a Învățăturilor Publice

Potrivit însărcinării puse asupra-mi în semestrul de iarnă am avut cinstea a preda în Academia Mihăileană istoria națională pînă la întemeierea principatelor, rămînînd încă istoria modernă. Însă spre a putea preda după vrednicie și această parte, care este și cea mai importantă, îmi trebuie neapărat oarecare pregătire și cercetări îndelungate; căci din nenorocire istoria patriei nefiind încă culeasă profesorul n-are alte mijloace înlesnitoare de a-și face cursul său, decît chiar de a compune întreg această istorie. Aceste fiind greutățile care se opun urmării de îndată a cursului meu, și pe de altă parte o boală cumplită a uneia din surorile mele, cerînd neapărat ca să o întovărășesc în o călătorie ce face spre depărtarea primejdiei, plecat arăt cinstitei Epitropii că pe semestrul de vară îmi va fi de toată neputința de a urma prelecțiile mele. Dacă însă cinstita Epitropie va socoti de cuviință eu voi fi gata și cu cea mai mare bucurie a-mi îndeplini însărcinarea îndată după întoarcerea mea care va fi îndată cu începerea anului nou școlastic. Călătoria mea va avea de țel și cercetarea multelor documente ce se află în bibliotecile străine și fără a cărora întrebuițare niciodată nu vom putea avea o istorie ceva mai completă.

M. Kogălniceanu

1844 aprilie 7.

Arh. St. București, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Moldova, dosar 218/1843, f. 43. Original.

RESUMÉ

Academia (l'Académie) Mihăileană est la première école supérieure roumaine qui fût créée à Jassy en 1835 sous le règne du prince Mihail Sturdza (Michel Stourdza). Sa création ne fût pas un acte singulier, mais représenta le couronnement d'une riche tradition culturelle et en matière d'enseignement, propre à la Moldavie, ce que l'auteur prouve en la présentant brièvement dans la première partie de son étude, dont le but essentiel est d'évoquer la structure organisationnelle de l'Académie, ainsi que l'activité didactique déployée dans son cadre par de remarquables représentants de la culture roumaine.

PRÉCIS

"Academia Mihăileană", the first Romanian university, was founded in Jassy in 1835, during Mihail Sturdza's reign. Its setting up represents the crown of a rich tradition of culture and education in Moldavia, fact demonstrated by the author on the first part of his article where he briefly shows this tradition.

The organization structure of the Academy as well as the didactic activities performed by remarkable personalities of the Romanian culture are the substance of the survey.